

Entrevista

**Pep
Montserrat
Jordi Vila
Delclòs**

il·lustradors

IL·LUSTRAR: UNA LECTURA DEL TEXT

Guida Planes

editora i traductora, especialista en LIJ

El febrer de 2024 va tenir lloc a Barcelona la XX Jornada Faristol de crítica, anàlisi i mediació de LIJ sota el títol «Pensar la LIJ: la mirada dels joves i dels il·lustradors». En aquest marc, dos il·lustradors catalans de llarga i reconeguda trajectòria, Pep Montserrat (guardonat recentment amb el Premi Nacional d'Il·lustració 2024) i Jordi Vila Delclòs (mereixedor de premis com el Junceda o el Lazarillo) van compartir amb els assistents la seva experiència inspiradora sobre el fet d'il·lustrar per a infants i per a adults. No cansant-nos mai d'escoltar aquests dos artistes en majúscules, els vam tornar a citar per tenir una conversa cara a cara i aprofundir en les seves decisions i opcions a l'hora d'il·lustrar obres per a públics de diverses edats.

L'edat del receptor

Hi ha tantes maneres d'enfrontar-se a una representació artística com persones. Donant per descomptada aquesta primera premissa, davant de la pregunta sobre si l'edat del receptor a qui va dirigit el text que han d'il·lustrar és una característica important a l'hora de posar-se a la feina, la resposta tendeix a la unanimitat, però amb matisos.

Per a Pep Montserrat és molt important l'edat del lector «perquè hi ha determinats registres de llenguatge visual, determinats enfocaments que són diferents. Hi ha un tipus de metàfora que no faria servir mai en il·lustració per a infants. I hi ha un tipus d'interessos en la creació de les imatges, en el color, que mai els faria servir en literatura per a adults». També per a Jordi Vila Delclòs és un aspecte important, tot i que després a l'hora de treballar no és una cosa que tingui sempre present. El que té clar és que vol «vigilar el missatge i les imatges que arriben al lector infantil, sobretot als més petits, però sense sobreprotegir. Impressionar penso que és bo. Fer por, no. Però arribar a causar un impacte, una emoció també és el que busquem com a lectors. Per tant, s'ha d'anar amb cura, però sense excedir-se».

“ Pep Montserrat:
«Hi ha un tipus de
metàfora que no faria
servir mai en il·lustració
per a infants» ”

A banda del receptor, ja sigui infantil o adult, tots dos coincideixen en el que realment marcarà el moment de posar-se a il·lustrar: la lectura del text. «El que és inicial en el fet d'il·lustrar és llegir», sentència Pep Montserrat, «el to del llibre ja es mou en un registre determinat. I el to, almenys en el meu cas, és el que marca les solucions gràfiques que proposaré. I a més, com que m'agrada moure'm en molts registres diferents, aquesta serà una de les variables importants a l'hora d'ajustar-los». Jordi Vila Delclòs no pot estar-hi més d'acord: «El Pep ha dit una cosa que em sembla basiquíssima, que és el fet de llegir per il·lustrar. Són tan importants en la nostra feina, el text i la lectura que en fem, que encara que sigui un text reduït a una sola paraula sempre en serà el disparador».

Els límits de la il·lustració

En les publicacions actuals adreçades a infants hi detectem sovint un excés de didacticisme i d'afany de sobreprotecció, a diferència del que passa en molts dels continguts del món audiovisual, que poden ser més violents o explícits. Ens preguntem si a l'hora d'il·lustrar es pot dibuixar tot, es pot mostrar tot. On són els límits?

Jordi Vila Delclòs creu que «es pot dibuixar tot, però amb un matís important: no es pot mostrar tot. No cal que el lector senti rebuig davant d'una ...

imatge. Si prenem per exemple Andersen, la lectura de “La noia dels llumins”¹ destrossa, però es pot explicar tot sense que la imatge sigui salvatge. En l’espai enorme que hi ha entre el text i el que pots il·lustrar, aquest espai de llibertat i de conquesta per treballar per al text —aquesta ha estat sempre la meua obsessió, treballar per al text com a il·lustrador, que crec que és el més important—, busco imatges que ofereixin el context i que el lector infantil ja completarà. I en aquest cas la història és tan bèstia que no cal vestir-la. El text marca el to i nosaltres decidim: si el text és salvatge, has de decidir fins on el segueixes atenent a l’edat de qui ho haurà de veure, i penso que hi ha coses que no cal mostrar».

«Jo també crec que no es pot mostrar tot», reitera Pep Montserrat, «però per a ningú. I si parlem de llibres per a nens, hi ha coses que evidentment no es poden mostrar, que no calen. De la mateixa manera que tens límits, si tens consciència que estàs parlant amb infants, penso que no cal mostrar certes imatges. No és que hagin de defugir un conflicte que s’explica en la història ni evitar que hi hagi sensacions intenses si el to del text així ho demana, però s’ha d’anar amb compte amb les imatges que crees».

Pel que fa a la il·lustració, doncs, una diferència entre les imatges per a adults i per a infants pot ser el grau d’explicitació. Segons els entrevistats, el to dels

tipus de textos que els arriben determinarà de quina manera poden ser «explicats» en imatges, però segons l’edat del receptor hi haurà matisos en la representació gràfica: «No sé si m’imaginaria fent *L’Odissea*² per a adults posant molt d’èmfasi en la sang, però sí que probablement en la versió per a infants jugaria més a suggerir la imminència d’alguna cosa que no a mostrar la violència», comenta Pep Montserrat.

Una bastida per construir un relat

Tant per a públic infantil com per a adult, Jordi Vila Delclòs considera que el fet de decidir què mostren o no és un dels aspectes interessants de la seva feina

“ Jordi Vila Delclòs:
«Busco imatges que
ofereixin el context i
que el lector infantil ja
completarà» ”

Imatge de Jordi Vila Delclòs per a *L'hivern del senyor Jeroni*, d'Eulàlia Canal, novel·la guanyadora del Premi Llibreter 2022 en la categoria de LLIJ en català.

com a il·lustradors: «Jo de jove volia saber què es podia il·lustrar i què no, quines eren les millors imatges per a un text, fins que un dia em vaig adonar que no importava, realment, perquè del que es tracta és de bastir un discurs que s'ajusti al text, i les escenes més espectaculars normalment s'expliquen soles. I vaig pensar, per exemple, que era millor il·lustrar la pàgina anterior al contingut del text, per preparar la gran escena i no explicar-la. Això és el que crec que és pensar com a il·lustrador: quan manegues allò que tens entre mans pensant en l'efecte que tindrà sobre el lector».

Pep Montserrat ho rebla: «Això és clau: donar la possibilitat que després el lector, amb les fustes que

“ «El to del llibre és el que marca les solucions gràfiques que proposaré», diu Pep Montserrat ”

tu li forneixes, pugui imaginar un món molt més gran que el que veu dibuixat. Quan tu, Jordi, treballas en el món de l'espectacle per a adults, per exemple en els paisatges (l'obertura, els punts de vista, els jocs de llum...), tot és molt més del que es veu allà, permet construir molt més relat del que es veu. En el moment de triar les imatges, per tant, per a mi han de ser sempre les que són més significatives en el relat, ja siguin espectaculars o íntimes: buscar què és allò que provoca que cada vegada que aparegui aquell espai, aquell personatge, aquella situació, el lector pugui crear-se una imatge a partir del que li dono. Això t'obre la possibilitat de treballar de forma codificada uns aspectes determinats, com el *leitmotiv* de l'òpera. Pots anar teixint una certa continuïtat d'aquestes idees que vols que el lector desenvolupi. M'interessa molt aquesta idea d'anar fent una mena de bastida oculta que fa que les coses s'interconnectin».

Jordi Vila Delclòs li agafa la paraula amb entusiasme: «Sí, perquè dona coherència a allò que estem fent. Perquè costa d'entendre que el que nosaltres fem no és només posar imatges a un text, sinó que és buscar les imatges de la nostra lectura d'aquell text. I aquí és quan realment t'impliques com a il·lustrador, i és el que és divertit i apassionant. Aquesta coherència que li podem donar fa que no et perdis

Fragment de
l'*storyboard* d'una
obra de La Fura
dels Baus realitzat
per Jordi Vila
Delclòs.

- ... en la feina, en un excés d'esteticisme, de voler explicar-ho tot».

El jo lector

Si hi ha una idea recurrent en la conversa, un riu que ho va amaranant tot, és que il·lustrar implica fer una lectura personal del text. Per tant, l'un i l'altre reconeixen el pes importantíssim del seu jo lector en la feina. I en el cas de la il·lustració per a infants, el record del seu nen lector hi és sempre present: «He arribat a la conclusió que il·lustro per la meua sensació de quan era petit: em recordo amb la fascinació pels

detalls, estones, per exemple, mirant el Flash Gordon. Aquesta fascinació encara ens ressona, i quan pensem en el lector, pensem que també ell la tindrà», comenta Jordi Vila Delclòs.

L'experiència lectora de quan eren petits i adolescents, les sensacions, els viatges, la descoberta d'altres mons de les seves lectures són un dels motors a l'hora d'il·lustrar. «Jo crec que il·lustro per a nens lectors, per a nens que seran lectors», diu Pep Montserrat. «És a dir, il·lustro per a tothom, evidentment, il·lustro perquè s'ha d'explicar aquella història, però si tinc algú al cap crec que són els infants que tenen el plaer de llegir. I a vegades el que faig amb les imatges, sobretot amb les que estan particularment meditades, i amb *L'Odissea* això ho vaig fer, hi poso càpsules de significat que si el lector s'hi fixa podrà relacionar, metàfores que fan referència a algun altre element del relat... Són diferents nivells de lectura, les capes de significat. Però tampoc no és que estiguis constantment preguntant-te si allò s'entendrà o no, sinó que, un cop t'has marcat unes premisses i ja saps cap on vas, tot és molt més intuïtiu. A vegades, quan parlem de la feina, com que ho racionalitzem per poder-ho comunicar, sembla que tot sigui fruit d'una decisió purament racional».

Jordi Vila Delclòs hi està, de nou, molt d'acord: «Jo durant un temps vaig comprar, per la meua fasci-

“ Pep Montserrat:
«S'ha de donar la
possibilitat que el lector
pugui imaginar un món
molt més gran que el
que veu dibuixat» ”

nació per en Junceda, tots els llibres de la Biblioteca Patufet, la col·lecció d'en Folch i Torres, i me'ls vaig llegir. També les *Pàgines viscudes*, que era una mica dur. Era un intent d'intentar entendre per què en Junceda, aquest personatge que admirava i admiro tant, decidia posar un dibuix o un altre, fer una cosa i no una altra. Volia intentar posar-me dins del seu cervell en el moment de dir "faré aquest dibuix i no aquell altre". I després d'un munt de llibrets llegits, vaig arribar a la conclusió que era impossible. És això que comentaves: la imatge que et ve al cap en un moment concret té molt a veure amb un deixar fluir, amb una sensació».

«Sí, exacte», assevera Pep Montserrat. I afegeix: «Jo intento que el nucli que m'ha interessat en la història quedi reflectit en les imatges i, per tant, penetri d'alguna manera en la memòria, les sensacions o l'imaginari del lector. Que pugui crear una lectura molt més gran del relat. I una altra cosa important, per a mi, és que les imatges no poden interferir entre la història i el lector. A l'hora de llegir el text, interpreto que he de quedar-me al darrere per empènyer el text cap endavant. Per tant, no pot ser que una il·lustració s'interposi entre la idea del llibre que s'expressa en el text i el lector per un excés d'esteticisme, per portar-ho cap a un lloc conceptual que interessa a l'il·lustrador però que no és al text. I això passa sovint».

Jordi Vila Delclòs conclou: «Sí, jo sempre he defensat aquest matis de la il·lustració, com una cosa que no és superior. La frase perfecta per definir l'ofici és que treballem amb un text. Tal com dèiem, sempre tornem al discurs: és aquest discurs que hi és però no es veu, que fa de guia, per no perdre's, per no confondre el lector. És una guia que té l'il·lustrador, que probablement no es veurà ni es detectarà, però que ajuda a contenir. Perquè si no les possibilitats són immenses».

“ Jordi Vila Delclòs:
«És millor il·lustrar la
pàgina anterior, per
preparar la gran escena
i no explicar-la» ”

Com també ha estat immens el plaer de participar en aquesta conversa rica i generosa —impossible d'encabir sencera en l'espai limitat de la revista— amb dos grans il·lustradors catalans. Agraïm a l'Oblit Baseiria l'oportunitat d'haver-la pogut dur a terme una tarda d'estiu al pati de Casa Anita, un racó privilegiat del barri de Gràcia de Barcelona. •

Imatge de Pep Montserrat per al relat *La Navidad para un niño en Gales*, de Dylan Thomas (Nórdica Libros, 2023).

1. Conte inclòs a: ANDERSEN, H. Ch. (2007). *Els millors contes de Hans Christian Andersen*. Traducció d'Albert Jané, il·lustracions de Jordi Vila Delclòs. Combel.

2. HOMER (2008). *L'Odissea*. Adaptació d'Albert Jané, il·lustracions de Pep Montserrat. Combel.